

VAN GELDER LEZING 2020

Creditcards, cheques enz.: de praktijk van het verzamelen van moderne monetaire objecten

Naast munten en penningen verzamelen numismaten ook al een hele tijd papiergeld. Sommige verzamelingen bevatten ook nog andere voorwerpen die bij betalingen een rol spelen, zoals bankpassen, giro-overschrijfkaarten, creditcards, cheques, en wat dies meer zij.

Ontegenzeggelijk vormen dergelijke objecten een niet meer weg te denken onderdeel van het erfgoed van onze moderne samenleving, maar dit heeft nog niet geleid tot een algemeen aanvaarde aanpak voor verzamelen, beschrijven en conserveren.

De vraag is hoe dit soort voorwerpen het beste systematisch ingedeeld, verzameld, en bewaard kunnen worden. Een overzicht op dit gebied – hoe rudimentair ook – ontbreekt tot op dit moment.

Bij het inventariseren van de bestaande kennis speelt de monetair-economische theorie een rol, maar tevens de verzamelpraktijk van instellingen en particulieren. Welke instellingen zijn bekend die dit soort voorwerpen passief of actief verzamelen? Welke leden van het Koninklijk Nederlands Genootschap voor Munt- en Penningkunde (KNGMP) hebben hier ervaring mee en hoe pakken zij het aan? Een rondgang langs in aanmerking komende deskundigen, instellingen en verzamelaars (bijv. via een enquête onder de leden van het KNGMP) lijkt hier voor de hand te liggen. Het Nederlandse erfgoed op dit gebied moet daarbij zo compleet mogelijk worden gedekt, maar inpassing in een relevant internationaal kader wordt toegejuicht.

De Van Geldercommissie van het KNGMP roept geïnteresseerden op om een onderzoeksvorstel in te zenden dat uit kan monden in een eind 2020 te houden lezing. Deze kan weer praktische en theoretische uitgangspunten bieden voor een systematisch en gericht verzamelbeleid.

Geïnteresseerden kunnen hun plan van aanpak van ca. 500-1000 woorden, vergezeld van een beknopt CV vóór 31 maart richten aan de secretaris van de Van Geldercie p/a jaco.zuijderduijn@ekh.lu.se. Deze zal daarna op korte termijn bepalen wiens / wier voorstel uitwerking verdient in het kader van een onderzoeksbeurs van 10.000 euro. De uitverkorene zal vervolgens begeleid worden door twee of drie commissieleden.

Voor de gedachtenbepaling volgt hier een korte – maar niet noodzakelijkerwijze volledige - indeling van de voorwerpen die de commissie in gedachten heeft. Daarbij valt de nadruk op de laatste 100 à 150 jaar tot op de huidige dag omdat daarover nog het minste historische onderzoek is verricht.

Een fundamentele tweedeling moet worden gemaakt tussen chartale en girale betaalmiddelen. Tot de eerste worden gerekend munten en papiergeld, tot de girale de voorwerpen in onderstaand eenvoudig schema dat zich beperkt tot Nederland (deze beperking is hier nodig omdat in ieder land de aansprakelijkheid – een uiterst gevoelig onderwerp omdat hiermee veel geld is gemoeid! – weer anders geregeld is).

Girale betaalmiddelen in Nederland	
Materiaal: papier	Materiaal: magneetstrip of chip in plastic kaart of in telefoon
Onderverdeling naar de mate van juridische aansprakelijkheid (en verder ook naar historisch voorkomen)	
Kassierspapier of kassiersbriefjes (al dan niet voorgedrukt) ¹	Assignaties of orderbriefjes
	Kassierskwitanties of toonderkwitantie ²
	Kassierspromesse ³
Assignaties wisselbank (verbijzondering van de assignaties hierboven genoemd)	Credit card
Cheque (vele soorten, incl. de traveller cheque en de euro-cheque)	Debit card
Wissel	Chipknip (diverse varianten)
Giro(overschrijvings)biljet	Apple/Samsung pay via de mobiele telefoon
Kascheque van de giro	Toegangs- en legitimatiekaarten tot het girale systeem (aanvankelijk te gebruiken samen met cheques, dan wel in de vorm van “bankpasje” / “giropasje” voor een bankomaat / flappentap) waren oorspronkelijk geen betaalmiddel maar sommige zijn dit inmiddels tot een beperkt bedrag (25 euro) wel geworden

Tot slot is ook nog een andere indeling mogelijk: die van algemene betaalmiddelen, zoals uitgegeven door nationale regeringen en dito banken (ook wel “general purpose” money) en betaalmiddelen met slechts een beperkte aanwending. In de traditionele numismatiek worden de laatste dikwijls aangeduid als “tokens”, denk aan “telefoonmunten” en penningen voor koffieautomaten. In het kader van deze oproep zou dus ook aandacht besteed kunnen worden aan bijv. prepaid telefoonkaarten, voor het eerst gebruikt in Italië in 1974, in België in 1977 en in Nederland in 1985, en bijvoorbeeld aan ov-chipkaarten.

Zoals in de numismatiek ook productiemiddelen als muntstempels, muntpersen enz. door musea worden verzameld, kan men in dit geval ook denken aan betaalautomaten, geldautomaten (flappentap) enz.

¹ Joost Jonker, “Kassierspapier” in: Jan Lucassen, Gds van de papiergeld-verzameling van het Nederlandsch Economisch-Historisch Archief (Amsterdam: NEHA Bijzondere collecties 5: 1992), 107-119.

² De oervorm van de biljetten van DNB vóór 1860.

³ De oervorm van de biljetten van DNB 1860-1945.